

által a *Három nemzedék*ben megfogalmazott hanyatlás-konceptióra. Ez a koncepció már önmagában is vitatható, és Gyurgyák maga is elismeri, hogy teljesen legitim módon létezhet és létezik egymás mellett egyszerre több vízió is. Ezért a jelen valóban szomorú és keserű állapotának egy pusztulási folyamat végállomásaként való bemutatása kedvéért indokolatlan elhallgatni Széchenyi és Kossuth vagy Deák és Kossuth igen éles hangú vitáit, és szintén indokolatlan a mai eliten egy talán sosem létezett egységes jövőképet számon kérnünk. Szép álmom, de csupán illúzió, hogy akár Gyurgyák nemzedéke, akár a későbbi nemzedékek megalkotnak majd valamiféle kompromisszumos, „nagykoalíciós” modern magyar nemzeteszmét.

Gyurgyák Jánost különös és különleges kapcsolat fűzi a kötetnek alapkonceptiót kölcsönző, és abban legnagyobb terjedelemben tárgyalt Szekfű Gyulához. A legismertebb és legvitatottabb, a magyar nemzet-tudatot a kismagyar–nagy magyar koncepció kidolgozásával továbbroncsoló történetíró, Szekfű Gyula pályája – fogalmazzunk így – fordulatokban igen gazdag volt: előbb a Monarchia közös külügyminisztériuma alá tartozó bécsi levéltár tisztviselője, a tanácskormány által a pesti egyetemre kinevezett, de a katedrát el nem foglaló tanár, a tanácsköztársaság szellemiségének

megfelelő új történelemkönyv megírását vállaló, de a munkát el nem végző történész, majd nemso-kára a keresztény-nemzetinek nevezett rendszer ünneptelt történetírója, később a háború alatt a szellemi ellenállás aktív tagja, majd a háború után moszkvai követ. Mindezek megfontolása után úgy gondoljuk, hogy Szekfűnek, a szekfűi életműnek és magatartásnak az alig létező magyar konzervatív kánonban való rögzítése talán a kötet legnagyobb hibája.

SZELKE LÁSZLÓ

(*Osiris Kiadó, Budapest, 2007,*
664 oldal, 4980 Ft)

JOHN RAWLS: *A népek joga*

A 2002-ben elhunyt John Rawls nem csupán a kortárs liberalizmus legfontosabb teoretikusainak egyike volt, de egyúttal a 20. századi angolszász politikai filozófia talán legkiemelkedőbb alakja. 1971-ben megjelent (alap)műve, *Az igazságosság elmélete* a szó szoros értelmében revitalizálta az akkortájt igencsak háttérbe szorult diszciplínát, új lendületet adva a politikára irányuló filozófiai reflexiónak. Munkásságának jelentősége a közvetlen termékenyítő hatás mellett azon is lemérhető, hogy más fontos gondolko-

dók (például a közösségelvüként ismert irányzat olyan képviselői, mint Michael Sandel vagy Alasdair MacIntyre) éppen Rawlszal polemizálva fejtették ki nézeteiket, s vele szemben határozták meg saját politikafilozófiai pozíciójukat.

A magyarul is olvasható *Az igazságosság elmélete*ben Rawls a politikai filozófia szerződéselméleti hagyományának felelevenítésére tett grandiózus, kortárs analitikus-fogalmi eszközökkel támogatott kísérletet. Rawls természetesen magát a társadalmi szerződést nem történeti valóságként, hanem hasznos teoretikus fikcióként gondolja el; úgy véli, a társadalmi intézményeknek olyanoknak kell lenniük, amilyeneket racionálisan gondolkodó egyének választanának a maguk számára a megfelelő mérlegelést lehetővé tevő körülmények között (függetlenül az éppen adott társadalmi viszonyoktól, tehát egy fiktív „eredeti helyzetben”). Azokra a kritikákra, amelyek szerint vállalkozása túlzottan absztrakt és teoretikus, Rawls *Political Liberalism* című munkájában adott választ, ahol igazságosság-konceptióját mint politikai, s nem mint „metafizikai” elméletet mutatta be, vagyis (némi leegyszerűsítve) olyan elméletként, amely nem pusztán valamely elvont filozófiai elvekből következik, hanem sokkal inkább a jelenkori demokratikus társadalmak politikai gyakorlatából kiinduló megfontolásokból.

Az eredetileg 1999-ben publikált *A népek joga* voltaképpen a szerződéselméleti gondolkodást terjeszti ki a különböző népek közötti együttműködésre (Rawls tudatosan mond *népeket államok* helyett, mivel az utóbbi felhatalmazását a hatalomgyakorlásra, legalábbis demokratikus viszonyok között, az előbbitől nyeri). A „népek jogának” kanti indítatású elgondolása a nemzetközi jognál jóval általánosabb normatív keretet kínál az igazságos eljárás elveinek kiválasztásához a népek közötti interakciók esetében. Rawls értelmezésében ilyen elvi alapokat jelent a szuverenitás kölcsönös tiszteletben tartása, az egyezmények és vállalások betartásának kötelezettsége, a kölcsönös segítségnyújtás elve vagy hadviselés esetén bizonyos (ön)korlátozások bevezetése (bár Rawls annak az optimista meglátásának ad hangot, hogy demokratikus államoknak egyszerűen nincs okuk háborút viselni egymás ellen). A népek jogának alanyai elsősorban demokratikus társadalmak, Rawls azonban hangsúlyozza, hogy azt mindazon „tisztességes” népek is elfogadhatják, amelyek kormányzati rendszerüket tekintve nem demokratikusak ugyan, de a gyakorlatban tiszteletben tartják az alapvető emberi jogokat.

Mivel az államközi viszonyok gyakran *valóban* szerződéses jellegűek, *A népek joga* azoknak a figyelmére is számot tarthat, akik máskülönben kritikusan viszonyulnak a társa-

dalmi-politikai kérdésekre alkalmazott szerződéselméleti megközelítéshez. A rawlsi problémafelvetés aktuális voltát (miként képzelhető el a különféle demokratikus és nem demokratikus, de tisztességes népek békés együttélése illetve együttműködése?) sem kell külön bizonygatni, még ha az általa adott válaszok időnként valóban túl általánosnak és elvontnak tűnnek is. A könyv mindezzel együtt azonban inkább „haladónak” ajánlott; aki csak ismerkedik Rawls filozófiájával, annak elsőként *Az igazságosság elméletéhez* érdemes fordulnia. Emellett persze jó bevezetést jelenthet Rawls gondolkodásába a *Visszatérés a közös gondolkodás eszméjéhez* című tanulmány is, amely (az eredeti kiadáshoz hasonlóan) szerencsére a jelen kötetben is szerepel.

PÁPÁY GYÖRGY

(Fordította Krokovay Zsolt,
L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2008,
222 oldal, 2200 Ft)

Száműzve, de le nem győzve Kéthly Anna emigrációs levelezése 1957–1976

Kéthly Anna 1889-ben született Budapesten egy kilencgyermekes munkáscsalád második gyermekeként. 1917-től a Magyarországi Szociáldemokrata Párt és a Ma-

gyarországi Magántisztviselők Szövetségének tagja, majd a vezetőségbe is bekerül. A bolsevikokkal szemben a szociáldemokrácia önállóságát választja. 1922-től országgyűlési képviselő; különösen interpellációival irányítja rá a figyelmet a szociális helyzetre. Munkáját bizonyos fokig ellenfelei is elismerik: bevonják a kiugrásról folytatott előkészítő tárgyalásokba.

1945 novemberétől 1948 februárjáig – mint az egyik legrégebbi képviselő – pártjának frakcióvezetője és a parlament alelnöke. Mivel a kommunistákkal való egyesülés legnagyobb ellenzője, 1948-ban eltávolítják a pártból, majd 1950-ben letartóztatják, és csak 1954-ben kap bírói ítéletet, amikor is életfogytiglannal sújtják. Nemzetközi nyomásra szabadul.

A forradalom alatt az újjáalakuló szociáldemokrata párt vezető személyiségeként a kommunistákról való leválást sürgeti. November 1-jén Bécsbe utazik, ott éri államminiszteri kinevezése. Ebben a minőségében kéri fel Nagy Imre, hogy legyen az ország hivatalos ENSZ-képviselője. November 5-én érkezik meg New Yorkba, bár írásbeli felhatalmazását már nem kapja meg. Ekkor kezdődik halálig tartó odüsszeája, melyet a magyar demokrácia érdekében jár végig.

Küldetéséről 1958-ban így ír: „az emigrációnak nem lehet más kötelessége, mint annak munkálása,